

TAK 2140

Gammelgård

Kulturhistorisk rapport

**Victor Palsted Bizoev, arkæolog.
Kroppedal Museum**

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Undersøgelsens metode.....	3
Undersøgelsens forhistorie.....	4
Undersøgelsens resultater.....	4
Sammenfatning og tolkning.....	12
Konklusion.....	15
Udgravningsfakta.....	16
Bilag.....	17

Abstract

Den 15. februar til den 15. maj 2024 foretog Kroppedal Museum en egentlig arkæologisk udgravning af mat. nr. 3a og 3z, da arealerne skal bebygges. Forud for den arkæologiske udgravning havde en større prøvegravning påvist væsentlige jordfaste fortidsminder fra middelalderen og nyere tid på begge matrikler, som krævede yderligere undersøgelse. Lokalt er også tidligere kendt, da man ved anlægsarbejde i perioden 1977-1980 fandt et større stenfundament (nedenfor omtalt K2), en brønd samt en middelalderlig hypocaust (K6). Den egentlige udgravnings formål var nøjagtigt at stedfæste den førnævnte hypocaust, samt at finde resterne af den bygning, som den har været en del af. Et andet perspektiv ved udgravningen var, at relatere de skriftlige kilders udsagn om området til de arkæologiske for at belyse stedets udvikling over tid, samt hvorvidt et stormandsmiljø havde en tilknytning til stedet. Undersøgelsens vigtigste arkæologiske resultater var (gen)fundet og totaludgravning af Hypocaust, kulturlag, syv huskonstruktioner, fire brønde, otte grøftforløb, 39 gruber og 62 løse stolpehuller dateret fra middelalder til nyere tid.

Felterne med anlægspor og konstruktioner

Udgravning af brønd i 1977. Foto: Jette Hoffmeyer

Østenden af hypocausten

Undersøgelsens metode

De fleste egentlige arkæologiske udgravninger i Danmark bliver foretaget som fladeafdækningsudgravninger, hvor muldlag bliver afrømmet med gravemaskine. I overgangen mellem muldjord og råjord fremkommer mørke/brune spor, som arkæologerne kalder anlægsspor. Anlægsspor defineres som resterne af menneskelig aktivitet på et givent sted, en given tid, og de kan være ganske mangeartede. Noget som arkæologerne også leder efter, er rester efter endnu stående bygninger/konstruktioner, som i fortiden ikke blev fjernet helt. Ved Gammelgård blev der udpeget to felter (felt 1 og 2) som havde arkæologisk interesse. Felt 1, som strækker sig over det meste af matr. 3a og felt 2 i den nordvestlige del af matr. 3z. På grund af vandhullet samt fredede træer var det ikke muligt at undersøge resten af matriklen. Anlægsspor der fremkom blev opmålt med GPS, og fik en malerpind med nummer, hvorefter de blev undersøgt. Anlægssporene blev udgravet med spade og ske, hvormed halvdelen blev bortgravet. Profilen, som opstod, blev tegnet på folie i målestoksforhold 1:20 og beskrevet på baggrund af en lagbeskrivelsesnøgle. Nogle få anlæg var så overfladiske at de blot er blevet beskrevet. Flere af de større gruber og brønde blev udgravet med gravemaskinen. Udover at tegne og dokumentere anlægsspor undersøger man også om der i jordlagene er fundet noget, som kan være med til at datere anlægssporet. F.eks. keramik eller

metalgenstande. Meget ofte finder man ikke daterende fund i anlæggene og man er derfor nødsaget til at datere det på baggrund af typologi eller

Udgravning af konstruktion 2

Opmåling af anlægsspor

Snit af større grube med spade

udtage jordprøver til Kulstof-14 datering. Dette er også tilfældet ved Gammelgård, hvor der er udtaget jordprøver fra de fleste af de jordgravede konstruktioner, som desværre ikke indeholdte nogle daterende fund.

Undersøgelsens forhistorie

I middelalderen lå der i det nordlige Herlev en landsby ved navn Tubberup, som blev nedlagt ca. 1672. Landsbyens placering er ikke nøjagtigt stedfæstet, men flere peger på, at den har ligget i området omkring det nuværende Gammelgård. Dette skyldes at man igennem anlægsarbejde foretaget i perioden 1977-1980 er stødt på flere anlægsspor og konstruktioner fra middelalderen og nyere tid. Et af dem er en varmluftsovn også kaldet en Hypocaust (K6), et stort stenfundament med bevaret pigstengulv (K2) samt en træbrønd. Tilstedeværelse af en hypocaust forbindes som regel med højstatusbyggeri f.eks. borge eller klosterbyggerier. Og fra et kongeligt brev ved vi, at Frederik den 2. ca. 1586 havde en jagtgård som han besøgte i Tubberup landsby.

Undersøgelsens resultater

I alt blev der igennem undersøgelsen fundet 191 anlægsspor (nr. 4-195). Af disse blev 102 klassificeret som stolpehuller, 39 gruber, otte grøftforløb/afgrænsninger, fire brønde, fire stenbygninger/fundamenter og 34 recente- eller naturlige forstyrrelser. Se

bilag 1 for nærmere placering. Nedenfor vil nogle af de mest interessante konstruktioner og anlægsspor blive fremhævet:

K1: Syldstensfundament

Konstruktion nr. 1 (fundet på den nordlige del af felt 1) er tolket til at være resterne af et syldstensfundament. Det som var tilbage af konstruktionen målte ca. 128 cm i længden, 50 cm i bredden og 136 cm i dybden. Fundamentet bestod af tre store sten der målte ca. 40-70x50 cm, samt 15 mindre sten, som lå lidt mere uregelmæssigt i forhold til de store. Disse kan være omrodet da man nedlagde huset. Fundamentet er tydelig nedgravet i en øst-vest orienteret grøft der måler ca. 250x210 cm. Mod øst er fundamentet formentligt ødelagt/bortgravet, da man anlagde cykelstien. Det formodes, at fundamentet kan være resterne af den bygning som hypocausten lå i.

Konstruktion nr. 1 set i profil.

Konstruktion nr. 1 set i fladen.

K2: Syldstensfundament med gulv

Konstruktion nr. 2 (fundet på den nordlige del af felt 2) er tolket til at være resterne af et syldstensfundament med bevaret pigstengulv. Konstruktionen er første gang påtruffet under anlægsarbejde (1977-1980), hvorved en stor del af fundamentet desværre blev bortgravet. Konstruktionen er bevaret i sin fulde bredde på ca. 7 meter og ca. 3,5 meter i længden. Da der ikke er fundet rester på den anden side af cykelstien har konstruktionen formentlig ikke været længere end 20-22 meter. Bygningen vil i så fald have været 154 m², hvis der er tale om ét plan.

Konstruktion 2 set fra nord

Generelt er syldstenene bevaret i to skifter, men flere steder er der bevaret tre. Størrelsen på stenene varierer, men generelt har man brugt sten der måler 40-60 cm (længden),

30-50 cm (bredden). Der er tale om natursten/marksten, som sandsynligvis er samlet i nærområdet. Mindre sten er ofte anvendt til at stabilisere de større således, at de ikke skrider samme. I det nordøstlige hjørne er der påtruffet en sten som skiller sig ud fra de andre ved, at fortsætte ud af syldstensrækken. Stenen måler ca. 1 meter i længden og 0,7 meter i bredden. Den del af stenen som vender ud fra syldstensrækken har en letter trekantet form, samt en menneskeskabt rille, som løber langs med kanten. Stenen har sandsynligvis fungeret som indgangssten/trædesten til en udvendig dør, som har været på nordsiden af huskonstruktionen.

Mulig indgangssten/trædesten på nordsiden af konstruktion 2

På indersiden af syldstensfundamentet blev der fundet gulvbelægning i den fulde længde og bredde. Gulvbelægningen består af et pigstengulv (mindre natursten lagt med få cm's mellemrum). Nogle ganske få steder har man brugt fragmenter af tegl som gulvbelægning. Pigstengulvet er sat i et 20-25 cm lag af lys grus, som er lagt direkte oven på undergrunden. Der er derfor ikke

konstateret ældre gulvlag under konstruktionen.

Pigstengulvet er sat i et 20-25 cm lag af lys grus. Herunder kommer den rigtige undergrund.

I pigstengulvet er der observeret tydelige render, som løber øst-vest, samt en nord-sydgående rende, der ender ud i den anden. Renderne kan være udtryk for rumdeling eller måske en form for dræning af rummet

Render i konstruktion 2 der løber øst-vest og nord-syd.

K3: Stengærde.

Konstruktion nr. 3 (fundet på felt 2) er tolket til at være resterne af et stengærde orienteret nord-syd. Det er konstrueret ved, at man først har gravet en smal grøft hvorefter man har lagt sten i grøften på rad og række. Størrelsen på stenene ligger typisk mellem 40-60 cm i længden og 30-40 cm i bredden. Konstruktionen er ikke bevaret i mere end én

række i hele dens udstrækning. Bevaringsgraden af stengærdet var generelt dårlig, og mange steder var det kun muligt, at følge udbredelsen pga. den smalle grøft, som var gravet 10 cm ned i råjorden.

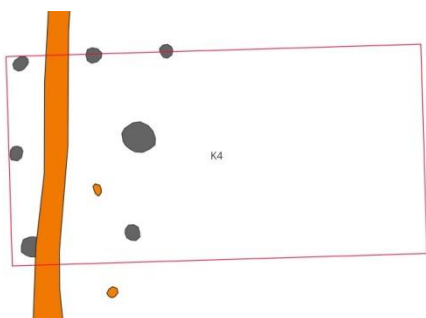

Rester efter stengærdet (K3) som løber nord-syd på felt 2.

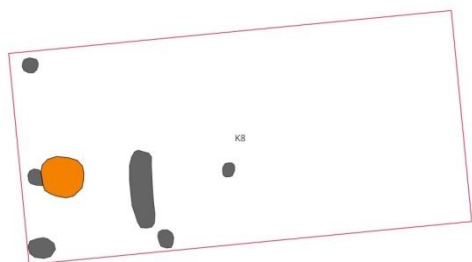
K4 & K 8: To-skibede huse.

I udgravningen er der også påtruffet huse som er konstrueret med jordgravede stolper ca. på midten af felt 1. To af dem er konstruktion 4 og 8, som begge er tolket som to-skibet huse, dvs. at der løber en indvendig række af jordgravede stolper (midtsuler), som bærer tagets vægt. Konstruktion 4 var bevaret i ca. 3,5 meter i længden og har været ca. 4 meter bred. K8 var bevaret ca. 5 meter i længden og har en bredde på ca. 4,5 meter. Fælles for begge konstruktioner var, at de kun var bevaret i den vestlige ende. Dette skyldes sandsynligvis, at terrænet hælder mod vest, hvorfor at man var nødsaget til at grave stolperne dybere i denne del. Konstruktionerne har ligget ud til et lavereliggende område, hvor grundvandsspejlet sandsynligvis altid har stået højt. Det er derfor ikke usandsynligt, at det lavereliggende område har fungeret som

en form for afgrænsning af bebyggelsen. På baggrund af konstruktionernes dimensioner samt mangel på ildsteder tyder det på, at der er tale om økonomibygninger fremfor beboelseshuse. Der er udtaget jordprøver fra konstruktionerne med henblik på, at få lavet en kulstof-14 datering.

Grundplan af konstruktion 4

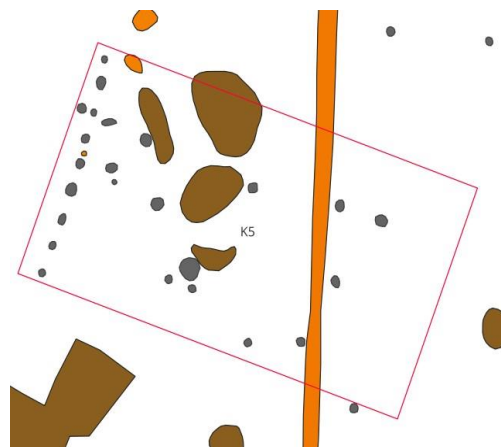

Grundplan af konstruktion 8

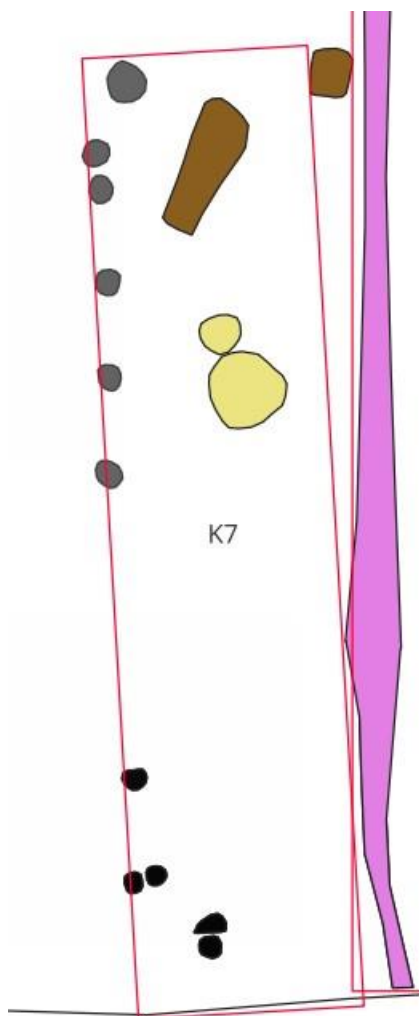
To-skibede huse kendes i princippet helt tilbage i neolitikum (bondestenalderen), men får en opblomstring i den tidlige middelalder. Især i løbet af 1200-tallet øges antallet af denne type huskonstruktion, som fortsætter helt op i 1800-tallet. I løbet af middelalderen begynder man dog at hæve stolperne over jorden og placerer dem på syldsten for, at de ikke havde direkte kontakt med jorden. Dette kunne indikere en datering til tidlig middelalder.

K5 & K7: En-skibede huse.

I udgravningen er der også påtruffet to huskonstruktioner, hvor de jordgravede stolper i vægforløbet bærer vægten af taget. De er fundet på henholdsvis felt 1 og 2. Ved denne type huskonstruktion er der derfor ikke rækker af indvendige stolper. Der er tale om konstruktion 5 & 7, som er fundet på henholdsvis mat. 3a og 3z. Konstruktion 5 er i længden bevaret i ca. 10 meter og bredden 5,5 meter. Konstruktion 7 har sandsynligvis været op til 21 meter i længden og minimum 4 meter i bredden.

Grundplan af konstruktion 5

Grundplan af konstruktion 7

Der er således tale om konstruktioner, hvis dimensioner er væsentlig større end de førnævnte økonomibygninger. En interessant observation ved de to konstruktioner er, at deres orientering ikke er ensformig. Dette kunne indikere, at der er tale om konstruktioner som ikke har stået på samme tid. Ved konstruktion 7 er der også fundet to nedgravninger (markeret med gul), begge fyldt med trækul og madaffald (dyreknogler). Ved konstruktion 5 er der ikke påtruffet et ildsted. På baggrund af dimensionerne samt tilstedeværelsen af

ildsteder (ved K7) tolkes de to konstruktioner til at være beboelseshuse.

Et-skibede huse med jordgravede stolper er en konstruktionstype som dukker op i første halvdel af 900 tallet ofte som økonomibygning, men i løbet af 1000 tallet også som hovedbygning til beboelse. Konstruktionen kendes både med lige og buede vægge, sidst nævnte forsvinder dog i løbet af den tidlige middelalder, hvorimod et-skibede huse med lige vægge kendes igennem hele middelalderen. Ligesom med to- og tre skibede huse begynder man i løbet af middelalderen at hæve stolperne over jorden og placere dem på syldsten for, at de ikke havde direkte kontakt med jorden.

K6: Hypocaust:

Et af udgravningens vigtigste formål var, at genfinde, GPS-opmåle og totaludgrave hypocausten, som Herlev-Hjortespring Historisk Forening delvis dokumenterede i 1980. Hypocausten er påtruffet på den nordlige del af felt 1 (matr. 3a) og var efter omstændighederne stadig godt bevaret. Hypocausten er ca. 3 meter lang og 1,6 meter bred. Den er opført af middelalderlige munkesten ca. 30 cm, bredde 12 cm, højde 8 cm og er bevaret i 4-6 skifters højde. Ovnens består af et ovnkammer og et fyrkammer, hvor ovnkammeret er det inderste og

fyrkammeret det yderste. Munkestenene i ovnkammeret var tydeligt ildpåvirket, hvilket indikerer, at ovnen flittigt må være blevet brugt. Gulvet inde i ovnkammeret bestod af undergrundsler, som på grund af den høje varme er blevet rødbrændt i en tykkelse på ca. 2 cm. I fyrkammeret er munkestenene generelt ikke ildpåvirket til gengæld er der her observeret en stor mængde trækul. Dette skyldes sandsynligvis, at man har skrabet/fejjet trækullet ud fra ovnkammeret i forbindelse med en ny fyring af ovnen.

Hypocausten (K6) set fra øst

På ydersiden af nordvæggen er der påtruffet rester af et bevaret stengulv, som ligger helt op til ovnen. Stengulvet er hævet en smule i forhold til den indvendige bund af ovnen. Det formodes at gulvet må høre til den bygning som Hypocausten en gang har været en del af. Stengulvet var sat direkte i undergrunden. Der er ikke påtruffet daterende fundmateriale, hverken i 1980 eller igennem den aktuelle udgravning. Derfor er der udtaget jordprøver til Kulstof 14 datering.

Hypocausten (K6) set fra vest. På ydersiden ses et stengulv som sandsynligvis er resterne af det gulv der lå omkring ovnen.

Kulturlag:

På begge matrikler er der i den nordlige del påtruffet et mørkt lag (orienteret Ø-V), som nogle steder har været svært at afgrænse. Dette er tolket til at være resterne af et kulturlag. Ved anlæggelse af cykelstien har man formentligt bortgravet dele af kulturlaget, hvorved det blev opdelt i to koncentrationer. I udgravningen har de to koncentrationer fået anlægsnummer 12 (felt 1) & 81 (felt 2). Koncentrationen på matr. 3a (Anlæg 12) har en tykkelse på mellem 20-60 cm. Længden er ca. 16 meter og bredden er 2-3 meter. Der er påkørt materiale ovenpå kulturlaget, som måske er resterne af den jord som blev gravet væk, da man anlagde cykelstien. Dette formodes, da det påkørte materiale har en fundsammensætning der svarer til den i kulturlaget. Der er observeret flere yngre nedgravninger i form af gruber og grøftforløb. Der er fundet dyreknogeter (madaffald), keramik, kridtpiber, byggematerialer og mønter og andre metaller. Derudover er der fundet en kæde

som måske har siddet på et krudthorn fra 1600-1700 tallet.

Kæde, måske til et krudthorn. Den er fundet i kulturlaget (12) på matr. 3a.

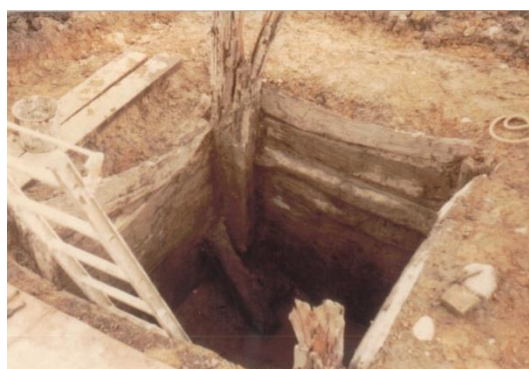
Koncentrationen på matr. 3z (anlæg 81) er forstyrret da man anlagde konstruktion 2, samt da man gravede brønden 84. Mod øst blev kulturlaget også mere udefinerbart og smeltede sammen med flere yngre grøftforløb. Hvis man formoder, at laget har strakt sig i hele feltets bredde har det været ca. 19 meter, hvoraf en sektion på ca. 7 meter er bevaret. I bredden er der bevaret ca. 2 meter og i dybden er der bevaret mellem 50-94 cm. Der er fundet en del metalfund, herunder: knive, rasleblæk, rembeslag og mønter, men også en del dyreknoget og keramik. Fundene fra de to koncentrationer strækker sig over en lang periode (ca. 1200-1600 tallet), hvilket kunne indikere, at kulturlaget i lang tid har fungeret som en form for afgrænsning, hvori man også har smidt sit affald ud.

Kulturlaget (81) set i profil.

Brønde

Igennem udgravningen er der påtruffet fire brønde (18, 84, 148 og 181). Derudover udgravede Nationalmuseet i 1977 en træbrønd, som lå ca. midt ude i cykelstien. Brønden var opbygget med fire hjørnestolper med tværsnit på 25x25 meter, som var tappet ned i en træramme parvist anbragt i to overfor hinanden liggende bjælker med dimensioner der svarer til stolperne. Brønden er på baggrund af genstandsfund dateret til 1600-1700 tallet.

Brønd udgravet af Nationalmuseet i 1977. Foto Jette Hoffmeyer

På den nordlige del af felt 1 blev der fundet en brønd (18) som strategisk ligger under kulturlaget (12). Brønden er derfor

observeret ca. 60 cm under den nuværende jordoverfalde og den fortsætter ned i 160 cm. Der er ikke observeret rester efter en brøndkasse eller fundet nogle træplanker. Nedgravningen til brønden har en konisk form ved, at den snævrer ind mod bunden. Der er ikke påtruffet genstande i brønden.

Længere mod syd på felt 1 er der påtruffet endnu en brønd (anlæg 148), som var væsentligt bedre bevaret. Brøndkonstruktion var opbygget med en holk (udhullet træstamme), som stod på et fundament af fire egetræsstammer. I brønden er der fundet dyreknogeter samt et fragment af et tagtegl. I bunden af brønden er der fundet et stykke træ, som viste sig at indeholder rester af blå maling. Det tolkes, at trægenstanden kan være resterne af et tøndelåg pga. dens udformning. Træet i brønden var så godt bevaret, at det var muligt at udtage prøver til årringedatering.

Brønd (148). Den øverste del bestod af en holk (udhullet træstamme).

Brønd (148). Den nederste del af brønden bestod af et fundament opbygget med egetræsstammer.

På felt 2 er der i den nordlige del fundet en brønd (84), som er gravet oven i kulturlaget (81). Strategifisk formodes brønden, at være yngre end kulturlaget, dvs. at man har gravet igennem kulturlaget, da man anlagde brønden. Ud fra jordprofilen kan man observere, at brønden må have stået åben i en længere periode, da siderne er skredet sammen flere gange. I bunden af brønden er brøndkonstruktionen ikke bevaret, men der er fundet rester af velbevaret træ, som ligeledes egner sig til årringedatering. I den øvre del af brønden er der også fundet mønter, keramik og dyreknogeter, som er dateret til 1200-1300 tallet.

Brønd (84). I bunden af brønden er der fundet bevaret træ.

Længere mod syd på felt 2 er der fundet endnu en brønd (181). Ud fra jordprofilet kunne man observere, at brønden har to faser, hvorefter den til sidst er blevet sløjfet, og man efterfølgende har gravet en grube oveni brønden. Den havde en nærmest konisk form, ved at snævre ind mod bunden. Der er ikke påtruffet genstande eller bevaret træ ved udgravning af brønden.

Gruber og løse stolpehuller:

Udover de førnævnte anlægsspor er der også påtruffet en del gruber og stolpehuller, som ikke umiddelbart kan kædes sammen med en konstruktion. Betegnelsen ”Grube” dækker over en nedgravning i jorden, som er foretaget for at hente råmaterialer (ler, sand kalk osv.) ofte til husbyggeri. Ved opfyldning af disse nedgravninger har man kommet husholdningsaffald ned i (dyreknogler, keramik, metaller osv.). For så var man jo af med det. Gruber er der fundet mange af spredt udover hele felt 1 og 2. Nogle af dem indeholder fund og andre er helt tomme. Uden daterende fundmateriale er det svært, at sige noget om hvornår de er gravet, men de formodes at være gravet i den periode man har boet på stedet dvs. middelalderen til moderne tid.

Derudover er der også fundet en del stolpehuller, som ikke umiddelbart kan sættes sammen til en konstruktion. Nogle af dem har måske været en del af en huskonstruktion, som i dag er så ødelagt, at vi ikke kan erkende den. De kan også have

udgjort et hegnsløb til dyrehold eller til at markere et skel.

Sammenfatning og tolkning:

De ovenstående resultater viser, at der på matr. 3a og 3z., har været bosættelse fra ca. 1200 tallet og frem til moderne tid. I nedenstående afsnit vil det skriftlige kildemateriale blive sammenholdt med de arkæologiske resultater for at tegne et billede af udviklingen på stedet. På grund af rapportens omfang er det ikke muligt at lave en fuldstændig beskrivelse. Den vil derimod fokusere på, at koble undersøgelsens vigtigste resultater til de skriftlige kilder.

Tubberup landsby i middelalderen

Som førnævnt lå der i middelalderen i det nordlige Herlev en landsby ved navn Tubberup, som ca. 1672 blev nedlagt. Det interessante ved landsbyen er, at den nævnes i flere skriftlige kilder, hvilket betyder, at vores kendskab til især ejerskabsforhold er relativt stort. Det tidligste skriftlige vidnesbyrd vi har om landsbyen er fra Roskilde Bispens jordebog, hvor det omtales, at Niels Sivertsen Grubendal indtil ca. 1370 var i besiddelse af Tubberup landsby, som han pantsætter til Roskilde bispen Niels Jepsen Ulfeldt. En senere kilde beretter at samme Jørgen Olsen den. 8. november 1496 mageskifter Tubberup by med Kong Hans. Da bestod landsbyen af seks gårde, to gårdsæder og en øde gårdsædejord.

Størrelsen på disse gårde kender vi ikke, men fra andre lokaliteter ved vi, at en gårdsenhed typisk bestod af hovedbygning, en lade med flere økonomibygninger, som alle lå på samme toft. Landskabslovene dikterede, at toften skulle indhegnes, da den fungerede som en juridisk enhed. I praksis blev disse skel ofte afgrænset ved grøftforløb eller ud fra andre naturlige hindringer/skel i landskabet.

Flere af de konstruktioner som er fundet gennem udgravningen passer ind i det nuværende billede vi har af den middelalderlige landbebyggelse. Det foreslås derfor, at beboelseshuset K5 sammen med økonomibygningerne K4 & K8 har udgjort én gårdsenhed i Tubberup landsby. Dette formodes fordi at bygningerne ligger forholdsvis tæt på hinanden (ca. 12 meter), samt fordi at de jordgravede stolper har nogenlunde samme dimensioner. Konstruktion 7 ligger derimod et godt stykke væk (ca. 30 m) fra de andre og har en helt anden orientering (N-S). Stolpehullerne er også væsentlig større end ved K4, K5 og K8. Det forslås derfor at K7 tilhører en anden gårdsenhed i landsbyen, hvor resten af bebyggelsen ikke er fundet/ikke er bevaret.

Jordgravet hegnsstolper, som skulle have fungeret som tofteafgrænsning, er ikke påvist igennem udgravningen. Men man kan forestille sig, at det lavereliggende vådområde umiddelbart vest for konstruktionerne (K4, K5 og K8) har fungeret som en naturlig afgrænsning. Mod nord tolkes det at kulturlaget (12 & 81) og

måske grøfteforløbene (80, 95 og 97) har fungeret som tofteafgrænsning. Dateringen af fundene fra kulturlaget (12 & 81) tyder også på, at det må have eksisteret samtidigt med bebyggelsen mod syd. Mod øst er området ødelagt ved anlæggelsen af cykelstien. Gammel Klausdalsbrovej har sandsynligvis fungeret som afgrænsning mod syd. I så fald har bebyggelsen også være tilbagetrukket fra vejen der gik igennem landsbyen. Om bygningerne i de to gårdsenheder har eksisteret på samme tid kan ikke siges med sikkerhed før de naturvidenskabelige resultater forligger.

Kulturlaget (12 og 81) har sandsynligvis fungeret som (tofte)afgrænsning af bebyggelse og sekundært til udsmidning af affald. Det er rigt på metalfund (mønter, knive og hesteudstyr med ornamentik mm.), men også på mere almindelige hverdagsfund, såsom: kander, stjertpotter, fade, slibesten og rester efter madaffald (dyreknogler). Især hesteudstyret vidner om, at et højstatusmiljø må have været tilknyttet Tubberup landsby i middelalderen og reformatorisk tid.

Hypocausten tilhører også den middelalderlige fase. Desværre er der ikke påtruffet daterende fundmateriale og derfor kan ovnen indtil videre kun dateres ud fra munkestenene, som den er opbygget af. Andre steder i Danmark, hvor man har påtruffet denne type ovn har den primært været dateret til 1200-1300 tallet. De er primært fundet i forbindelse med borge og klosterbyggerier. Der kendes dog et enkelte

eksempel fra slutningen af 1500 tallet. Det er tidligere foreslået, at hypocausten har været en del af den jagtgård, som Frederik den 2. ifølge en skriftlig kilde havde i Tubberup landsby ca. 1586. Indtil de naturvidenskabelige resultater foreligger, er det svært at komme en datering nærmere og dermed af- eller bekræfte denne teori. Ovnens relation til en bygning har været svært at påvise igennem udgravningen. Det formodes dog at det mest sandsynligt, at fundament K1 er de sidste rester efter denne bygning. Der er fundet en del jordgravede stolper omkring hypocausten, men disse kan dog ikke umiddelbart sættes sammen til en konstruktion.

Hjortespring Hovedgård

Efter Karl-Gustav krigene (1657-1660) er Tubberup landsby meget medtaget af krigsskader og mangel på penge i statskassen gør formentlig, at Frederik den 3 pantsætter Tubberup landsby til Københavns borgmester Peder Pedersen i 1659. Først et årti senere indløses pantet af Christian den 5. som efterfølgende skøder landsbyen til overjægermester Vincent Jorchim Hahn i 1672. Hahn får lov til at nedlægge landsbyen og i stedet opføre en adelig sædegård (Hovedgård) som blev kaldt Hjortespring Hovedgård. Den kendes fra en tegning i Frederik den 5's atlas, hvor den fremstår som en firlænget gård med et stuehus i nord, staldbygninger i øst og vest, samt et magasin i syd. Hovedgårdens placering er ikke nøjagtigt stedfæstet, men på tegningen er der flere genkendelige

kendetegn, som er med til at afsløre dens placering. Et af dem er vejforløbene, som på tegningen løber lige syd og øst for hovedgården. De matcher meget fint Gammel Klausdalsbrovej og Hjortespringsvej. Et andet kendetegn er vådområdet øst for hovedgården, som sandsynligvis er vandhullet der ligger ud til Hjortespringsvej. Det er derfor ret sandsynligt, at hovedgården Hjortespring må have ligget på matr. nr. 3a og/eller nr. 3z.

Hjortespring Hovedgård med angivelse af nuværende vejforløb og andre kendetegn. Frederik den 5's atlas bind 13.

Igennem udgravningen er der da også påtruffet rester af et fundament (K2), som pga. størrelse og genstandsfund sagtens kunne være resterne af stuehuset ved Hjortespring Hovedgård.

Genstandene fra opfyldslaget i K2 (den indvendige del af konstruktionen) stammer primært fra 1600- 1700 tallet og de afspejler at både den øvre og den nedre del af samfundet må have boet på stedet. Fund af fajance, porcelæn, kridtpiber, fint

hestedstyr vidner om, at man havde råd til at købe importeret brugskunst samt at ryge tobak, som især var en dyr fornøjelse i 1600 tallet. I opfyldslaget er der også fundet en del tagtegl og glaserede gulvfliser som vidner om, at man havde råd til, at gøre noget ud af bygningerne.

På den anden side er der også fundet keramik/bordtøj (stjertpotter, fade og skåle og dyrekogler (madaffald)), som vidner om, at der også var tjenestefolk som lavede og serverede mad. Mængden af keramikaffald og madaffald vidner om, at der må være lavet mad over en længere periode. Fund af fingerbøl samt en synål vidner også om, at man producerede og reparerede tøj til de mennesker der boede på stedet. De førnævnte genstande kan meget vel have tilhørt Hahn's familie og de mennesker som havde en tilknytning til hovedgården. Da Hahn døde i 1680 gik Hjortespring hovedgård i arv til hans søn, som fortsætter med at drive gården frem til 1702. I 1738 køber kongen Hjortespring hovedgård for 22.000 rigsdaler med henblik på, at anvende de tilhørende marker til høavl for den Kongelige Livgarde. I 1769 nedlægges gården og jorden udstykkes til 11 gårde og et husmandssted som sælges på auktion. Øst for Gammelgård opfører man Damgård, som også kendes fra historiske kort. Det var en firlænget gård med et indhegnet område ned til vandhullet. Et forsigtigt bud kunne være at stengærdet K3 er resterne af det man ser på kortet.

Damgård og Gammelgård afbilledet på historisk kort ca. 1842.

Konklusion

På matrikel 3a og 3z er der påvist spor efter menneskelig aktivitet fra 1200 tallet og helt frem til moderne tid. De ældste spor udgøres af K4, K5 og K8, som i udgravningen er tolket som en middelalderlig gårdsenhed, samt K7 der udgør en del af en anden gårdsenhed. De førnævnte gårdsenheder har med stor sandsynlighed ligget i den nedlagte landsby Tubberup. Fundene fra kulturlag, samt tilstedeværelse af hypocausten (K6), måske tilhørende konstruktion K1, peger i retningen af, at et højstatusmiljø har været tilknyttet området i middelalderen og reformatorisk tid. I slutningen af 1600 tallet nedlægges landsbyen og i stedet opføres den adelige Hjortespring hovedgård under overjægermester Joachim Vincent Hahn. Det formodes, at fundamentet (K2) er resterne af stuehuset tilhørende Hahns hovedgård. Fund fra udgravningen af K2 peger i retningen af et højstatus miljø fortsat er repræsenteret i 1600-1700 tallet. Efter nedlæggelse af hovedgården og udstykning af jordlodder opføres den firlænget Damgård med en indhegning/afgrænsning ind til vandhullet som stengærdet K3 måske er resterne af.

Udgravningsfakta

Udgravningen fandt steder over to omgange. Først foretog museet en prøvegravning i marts 2023, hvor der med gravemaskine blev trukket søgegrøfter på begge matrikler. Søgegrøfterne indeholdte anlægsspor som krævede yderligere undersøgelse. Derfor kunne arkæologerne udpege to felter med væsentlige fortidsminder til egentlig udgravning. Undersøgelserne fandt sted 7,8 og 10 marts 2023 og igen 15. februar til 15. maj 2024.

I udgravningen deltog udgravningsleder og arkæolog Victor Palsted Bizoev, arkæolog Caroline Vedøe Fremming, arkæolog Kim Lerbech samt arkæologi studerende Emil Holmstrup og Hannah Maan. Den amatørarkæologiske forening Tværpilen deltog også i udgravningen ved, at solde jord fra konstruktion 2. Lars Nissen har gentagne gange undersøgt felterne med metaldetektor. Bo Low Kildeager har også ved flere lejligheder gennemgået felter og bunker for oversete fund.

Gravemaskinen, med en 2 meter bred rabatskovl, blev kørt af entreprenør Arne Madsen, eget firma.

Der blev holdt åbenhus af to omgange den 23-04-2024 med et besøgstal på ca. 60 borgere.

Alle fotos (hvis ikke andet er angivet) Kroppedal Museum.

Bilag 1: Oversigtskort med anlægspor og konstruktioner

